

6 Thorvald Stauning

Kunne du forestille dig at skulle arbejde fem timer om dagen, før du skulle i skole som 10-årig? Du kører bare ud for en butik eller arbejde på for eksempel en tændstikfabrik. Det lyder godt nok hårdt, men sådan var det for mange børn i Danmark i slutningen af 1800 tallet, og her voksede en dreng op, der hed Thorvald Stauning, i en meget fattig familie. Så fattige at der løb rotter rundt på gulvet i lejligheden, og at lille Thorvald, som mest bliver kaldt for Stauning, måtte arbejde for at hjælpe sin familie med at få råd til mad. Han blev senere statsminister og kæmpede imod børnearbejde. Og hvordan det gik til, skal du høre her?

Mit navn Rikke Mia og du lytter til Danmarkshistorie for børn, og jeg er taget hen på det, der hedder Arbejdermuseet i København, hvor jeg mødes med Linda Nørgaard Andersen

Jamen, jeg hedder Linda Nørgaard Andersen, og jeg er program- og publikumschef.

Arbejdermuseet fortæller om arbejdernes historie i Danmark fra slutningen af 1800-tallet frem til i dag. Både hvordan man har arbejdet, hvordan man levede, og hvem der bestemte, og hvilke love der var af. Og hvad en arbejder helt præcis er, kan du blive klogere på inden længe. Men først skal Stauning, hovedpersonen i afsnittet, lige blive født.

Jamen Stauning, han kommer til verden søndag den 26. Oktober 1873 på et loftsværelse over Holmens Kanal nummer 30, lige her i København og hans mor Caroline, hun kalder ham for Lykke-Barnet, fordi at det har været svært for hende at få et barn, og de får faktisk heller ikke flere børn efterfølgende. Han blev født i Holmens Kanal, som er et af de mest befolkede områder i København på det her tidspunkt, og også et meget, meget fattigt kvarter. I den her lille lejlighed, de har, der løber rotterne rundt på spisebordet, og det er fugtigt, og der er ikke noget lys, så de er simpelthen nødt til at flytte så de flytter ud til Christianshavn.

Stauning bliver født på et tidspunkt, hvor mange flytter fra landet og ind til byerne og får arbejde på fabrikker, som der på det tidspunkt bliver bygget en hel del af. Samfundet er nemlig ved at ændre sig bondesamfund, hvor man arbejder i marken til mere industri

med fabrikker, der laver alt muligt. Og de fabrikker, de er altså i byerne. Der flytter især rigtig mange til København, og det betyder, at der slet ikke er nok plads til alle de folk, der skal bo der. Så man bliver nødt til at bygge en helt masse og ofte ret dårlige boliger. Hjemmene er meget små, og man bor tæt sammen. For eksempel har børnene slet ikke deres eget værelse. Og så er det ofte koldt og beskidt, og børnene leger nede i gården, hvor der ikke kommer så meget sol. Så de er også tit syge og blege.

Hans forældre hedder Caroline og Peter August, og de er nok det, man vil sige nogen af de absolut fattigste arbejdere på dette tidspunkt. Det er de især fordi, at hans far Peter August han er syg og har rigtig svært ved at kunne holde til hårdt fysisk arbejde, som er det rigtig mange arbejdere har på det her tidspunkt, hvor de arbejder 12 til 14 timer om dagen, seks dage.

12 til 14 timer svarer til at arbejde fra for eksempel klokken 7 om morgenen til klokken 9 om aftenen og så kun have en dag fri i weekenden, så han er ofte arbejdsløs i en periode og ofte rigtig, rigtig syg. Og det gør, at Stauning fra han er helt lille, faktisk i perioder forsørger familien. Han er altså som barn den, der tjener penge til at de kan betale huslejen og få købt mad.

Staunings far er det, man kalder en arbejder, og Stauning vokser altså op i en arbejderfamilie. Og dem er der rigtig mange af på dette tidspunkt. En arbejder er typisk en mand, der arbejder med sine hænder; enten et håndværk, som for eksempel kan være en murer, tømrer eller et arbejde på en fabrik.

Men fordi faren ofte er syg, kan ikke rigtig holde til at arbejde. Fordi familien er så fattige, skal Stauning allerede arbejde som barn. Da han er 10 år, får han et fast arbejde som bydreng, og det er et arbejde, hvor man for eksempel skal bringe bare ud for forretninger, men hey - et fast arbejde som tiårig. Det er altså virkelig tidligt at få et job, og det er altså ikke bare at tømme opvaskemaskinen og så er det overstået. For faktisk arbejder han mandag til lørdag fem timer inden han skal i skole om eftermiddagen, og så igen en time efter skolen. Tænk at have et job på seks timer hver dag ud over at gå i skole og faktisk så tjente han ikke engang særlig meget på det - kun 2 kroner om ugen. Dengang var 2 kroner selvfølgelig mere end i dag, men det var stadig helt særligt meget.

Et kvart rugbrød kostede for eksempel 25 øre, så det vil sige, at for det, han tjente, ville han kunne få cirka to rugbrød om ugen, mens Stauning var ikke det eneste barn, der arbejdede. Det var der faktisk flere, der gjorde. Børn fik meget mindre i løn end voksne, så det var billigere for cheferne at ansætte børn. Og så var der også nogle familier, der mente, at det var godt, at børnene lærte at arbejde. Men det var ikke alle børn, som skulle arbejde så meget som Stauning og hans kammerater. De rige familiers børn skulle nemlig ikke arbejde. Men tænk lige over det næste gang du brokker dig over at tømme opvaskeren. Det kan godt være, det er lidt irriterende, men i det mindste behøver du ikke at arbejde som tiårig.

Og den uretfærdighed Stauning oplever i, at der allerede som barn er forskel på, om du er født af rige forældre, hvor du ikke behøver arbejde, men hvor du kan gå i skole og koncentrere dig om at gå i skole og få en uddannelse, hvorimod arbejdernes børn de er nødt til at gå i skole og arbejde ved siden af. Så de møder jo op i trætte og er sultende og kan jo slet ikke lave deres lektier eller følge med i skolen ligesom de rige børn.

Altså den uretfærdighed, han oplever, det bliver noget af det, der driver ham i forhold til, at han gerne vil kæmpe for et mere lige og retfærdigt samfund, hvor alle har de samme muligheder.

Når Stauning er i skole, er han både træt og sulten, fordi han kommer fra et fattigt hjem. Måske har du prøvet at lære noget, når du er rigtig sulten eller træt? Det er altså ret svært. Og senere, da Stauning bliver politiker og statsminister, er det noget af det, han vil ændre. Børn fra fattige familier ikke skal arbejde, men kan koncentrere sig om skolen.

Altså Stauning vokser jo op i ekstrem fattigdom, og for eksempel han bliver konfirmeret i 1888 og de fleste børn i dag de glæder sig jo til deres konfirmation, og det er en stor dag, og noget man husker, og Stauning han huskede ikke som voksen tilbage egentlig det på sin konfirmation som noget særlig lykkeligt. Og det hænger især sammen med, at familien virkelig på dette tidspunkt er i store økonomiske vanskeligheder. Det her konfirmationsudstyr og tøj, som skulle købes, det har de faktisk ikke råd til, så det hjælper gode venner dem så meget, at han alligevel ikke kan få et jakkesæt og blev konfirmeret. Men der bliver ikke holdt nogen fest for eksempel.

Stauning får altså ikke en særlig god konfirmation, da i hvert fald ikke råd til en fest. Måske har du været til konfirmation hos nogen i din familie? Det er som regel en stor fest med rejecocktail og hjemmelavede sange, men det fik Stauning altså ikke. Da Stauning er 14-15 år, afslutter han skolen og skal have en uddannelse. Han var faktisk ret god i skolen, både til at læse og skrive og matematik.

Han drømmer om at arbejde i en bank, og det er faktisk ret usædvanligt for drenge, der kommer fra fattige arbejderfamilier, mens Stauning og hans far spørger en bank, om de vil hjælpe ham med at få en bankuddannelse. For han er jo rigtig god til matematik. Men det går altså ikke, for forældrene har ikke råd til det mørke jakkesæt, man skal på far arbejde i banken. Så han må finde på noget andet. Og han kommer i lære som cigarsorterer. At komme i lære betyder en form for uddannelse, hvor han lærer, hvordan han skal gøre det. En cigarsorterers opgave er at dele cigarerne ind i kasser efter længde og farve.

En dag hvor Stauning står og sorterer cigarer, så sker der noget særligt. Det er søndag den 1. maj 1890. Og Stauning er 17 år gammel.

Det er første gang, der bliver holdt arbejderens internationale kampdag. Det er en dag, hvor arbejdere over hele verden går sammen om at kæmpe for, at arbejdere kan leve bedre. På det her tidspunkt er der nemlig mange, der arbejder rigtig mange timer om dagen og ikke kan holde særligt meget fri.

Og det, er der sådan ligesom er hovedsagen her, er, at man vil kæmpe for en otte timers arbejdsdag. Man må ikke længere have de her 12-14 timers arbejde, fordi man vil have en dag, hvor man siger, at otte timers arbejde, otte timers fritid og otte timers hvile.

I dag er det her med otte timers arbejde, otte timers søvn og otte timers fritid, det mest almindelige for voksne, der går på arbejde, og det er sikkert også sådan, dine forældres døgn er delt ind. Men dengang var det altså ikke sådan - der arbejdede man mange flere timer, men arbejderne begynder altså at kæmpe for, at det skal være på en anden måde. For det er simpelthen for hårdt at arbejde så meget. Stauning er vokset op med en mor og far, der gik meget op i, at arbejderne skulle have bedre vilkår, så han fra os hørt om det, da han var lille. Men den her 1. maj samledes en masse arbejdere i

Fælledparken i København, og Stauning er en af dem, der tager derhen og lytter til talerne.

Og der hører han på sange og på taler der er en 20-30.000 mennesker samlet til det her. Og han bliver så optaget af denne her sag, og det her at han ville kæmpe for at engagere sig i mere retfærdige arbejdsvilkår.

Stauning bliver altså så optaget af arbejdernes kamp, at han går direkte fra Fælledparken til Socialdemokratiets kontor og melder sig ind i det politiske parti, Socialdemokratiet, der kæmper for, at arbejderne får bedre vilkår. Et politisk parti er forresten sådan nogle, der kæmper for, hvordan de synes, at landet skal være. I Folketinget i dag er der for eksempel flere politiske partier, der mener en masse forskelligt, og Stauning er socialdemokrat, ligesom Mette Frederiksen er i dag. Selvom det er nogle andre ting, man kæmper for i dag, end det var dengang.

Stauning arbejder som cigar-sorterer samtidig med han brænder for at ændre vilkårene for arbejdere og fattige, så de kan få det bedre. Så han beslutter sig for at ville i Folketinget. Det er nemlig her lovene bliver vedtaget. Så hvis han for alvor vil gøre en forskel, skal det være her. I 1906 blev han valgt ind i Folketinget, og i 1910 bliver han formand for Socialdemokratiet.

Og i 1916 bliver han den første arbejdsminister i Norden, og det er en kæmpe triumf for Stauning, og der kommer lykønskninger telegrammer ind fra hele landet, men faktisk også fra hele Norden og fra Tyskland og fra andre lande, fordi det er så fantastisk, at en arbejder kan blive minister. Og han tager blandt andet sin mor med til en fest, der blev holdt for ham i anledning af, at han bliver minister. Jeg kan ikke forestille mig, hvordan det må have været for hende lige pludselig at se sin søn på den måde. Altså når hun må se tilbage på, hvordan de måtte flytte, fordi der var rotter i hjemmet, og han måtte forsørge familien, da han var ti år gammel og passe sin skolegang ved siden af, og de havde ikke råd til at holde kombinations fest for ham. Det må have været så vildt for hende at sidde der og se, hvad han bedrev det til. Ikke kun for ham, men også for alle arbejdere at se, at man kan komme fra den allerfattigste og så få en af de højeste poster i samfundet.

Stauning bliver simpelthen den første arbejder, der bliver minister i Norden, og Socialdemokratiet kalder ham for Arbejdsminister. En arbejder, der bliver minister! Det er virkelig noget helt nyt, og det er ret stort for Stauning og hans mor. En minister er nemlig en af dem, der har en meget vigtig rolle i regeringen i Folketinget. Det er nemlig sådan, at de partier, der kan samle et flertal i Folketinget, vælger en statsminister, og statsministeren samler sit hold af ministre. Det kaldes for regeringen, og det er dem, der tilsammen bestemmer allermest i landet. På den måde er de valgt som en slags chefer, kan man sige. Og som minister vil Stauning kæmpe for, at arbejderne kan få det bedre, og at andre børn ikke skal vokse op på samme måde som ham selv.

Men han starter så som arbejdsminister, og så bliver han så i 1924 altså simpelthen statsminister. Og det bliver jo endnu større, fordi det bliver jo en arbejderregering og første gang i Danmark, at man har en arbejderregering. Jeg tror, det kan være rigtig, rigtig svært for os i dag helt at forstå den ulighed, der har været i samfundet før.

Ikke kun da han bliver født, hvor der er så stor forskel på rig og fattig, men også altså op gennem tiden. Og den ulighed det er jo noget af det, han ville bekæmpe og noget af det Arbejderbevægelsen ville bekæmpe. Og så er han så statsminister, i første omgang i to år, frem til 1926. Og så bliver han statsminister igen fra 1929 og så frem til sin død i 1942. Så det betyder jo, at han faktisk sidder i 15 år og ni måneder som statsminister. Og det er der til dags dato ikke nogen andre, der har formået at gøre, så det er jo helt vildt at forestille sig, hvor mange år det er, han faktisk har siddet på den post.

Noget af det der kendetegner ham som politiker og statsminister, er, at han er enormt dygtig til at samarbejde. Han er virkelig, altså han har et rigtig, rigtig godt blik for det der med, at selv om man er uenige om noget, så er man nødt til at finde hinanden og gå på kompromis for at finde de løsninger, der er bedst for alle. Og det betyder faktisk også, at han som statsminister er med til at lave det allerførste forlig i Danmarkshistorien, hvor at man laver et forlig hen over midten. Altså hvor at Socialdemokratiet og Det Radikale Venstre, som sidder i regering sammen på det her tidspunkt, laver et forlig med Venstre. Og det er det forlig, vi kender som Kanslergadeforliget.

Vi holder tungen lige i munden her, for der bliver sagt en del svære ord, vi ikke kan komme uden om, men i virkeligheden betyder det bare, at Stauning er rigtig god til at arbejde sammen med andre og finde løsninger på det, som man er uenige om. Så et

forlig betyder, at nogen, der er uenige, kan give sig lidt på forskellige områder og finde en løsning, som de begge synes er okay.

Og Kanslergadeforliget, det kommer i hus den 29. januar sent, sent om aftenen her i København i 1933. Og normalt forhandler de inde på Christiansborg, hvor Folketinget sidder. Men der er simpelthen så mange nysgerrige journalister, så de beslutter sig for, at de rykker forhandlingerne hjem til Staunings lejlighed, som ligger i Kanslergade nummer 10 på Østerbro i København, for at de kan få lidt fred. Og der sidder de så simpelthen derhjemme og forhandler, og de mødes, fordi de er der for at løse en krise. Fordi over alt i Europa er der økonomisk krise, og tusindvis af mennesker mister deres arbejde - også i Danmark.

Hjemme hos Stauning i Kanslergade sidder der altså nogle politikere fra forskellige partier, der har forskellige holdninger til, hvordan de bedst løser den her krise, som Danmark er i. Der er mange, der mister deres arbejde og ikke har særlig mange penge, men for at finde en løsning, må stå sammen. Socialdemokratiet med Stauning vil gerne hjælpe arbejderne i byerne, der mister deres arbejde, og Venstre vil gerne hjælpe landmændene, der har problemer. Politik handler ofte om, hvordan man skal fordele landets penge. Om alle skal have nogenlunde lige mange penge, eller om det er okay, at nogen er meget rigere end andre. Stauning går mest ind for, at arbejderne skal have det godt, og at vi deler sig flest mulige har det, de skal bruge. Men det er virkelig svært at blive enige om de her forhandlinger, og det ser faktisk ikke ud til, at det rigtig går.

Og på et tidspunkt i løbet af aftenen, så går Stauning ud af stuen, hvor de sidder og forhandler, og så går han hen og banker på hos hans husholderske og kæreste Augusta. Hun ligger og sover, og så banker han på, at han fortæller, at det går ikke rigtigt med de her forhandlinger, og han tror simpelthen, at de går i vasken, og de vil blive opløst. Og så foreslår hun ham, ligesom "Giv med en whisky mere. Server en whisky for dem" og han siger, "Jamen der er ikke en whisky". Og så står hun op og tager morgenkåbe på, og så løber hun ned i kælderen, og der finder hun så en flaske whisky, der rigtig støvet og beskidt, så da hun kommer op i lejligheden igen, så hælder hun den over på en karaffel for, at den ikke skal være så støvet og beskidt. Og den serverer hun så for dem. Og så går der ikke særlig lang tid, og så kommer Stauning ud i fra stuen, og så siger han: "Forliget er i hus!" Og jeg ved jo ikke, om det er den whisky,

der gør det. Men det gør i hvert fald, at de bliver hængende og dermed snakker lidt mere omkring det.

Faktisk kan man se den her karaffel, som er en slags kande, på Arbejdermuseet. Uden den vidste det, er den blevet en del af Danmarkshistorien. Whisky er forresten sådan en stærk drik, ligesom brændevin, som voksne godt kan blive lidt fulde af. Og måske er det det, der hjalp dem til at blive enige. Det er svært at sige. Men i hvert fald blev de enige om, at de arbejdsløse får en bedre hjælp. Det kan for eksempel være hjælp til at betale husleje. At landmændene får hjælp til at sælge deres varer som for eksempel bacon eller ost. De har nemlig været lidt svært, fordi de folk ikke rigtig har haft råd til at købe det. Og så vil der også komme gratis lægehjælp til alle. Det var der nemlig ikke dengang. Og så aftalte de os at bygge nye broer, huse og skoler. Og der er jo nogen, der skal bygge det, så det giver os en hel masse arbejde, selv om de finder frem til nogle ret gode løsninger, så er det alligevel en hård tid for mange.

Så det er virkelig en ekstrem hård periode, han bliver statsminister i, og det er også det, der gør det ekstra imponerende, at han formår at holde fast, at han ikke kun formår at holde fast i at være statsminister, men også at hans popularitet og opbakningen til ham stiger eksplosivt i denne her periode. Og det gør den jo fordi, at for rigtig mange mennesker, så kan de se, at deres livsvilkår bliver bedre.

Det, der også er så vildt, når man tænker over i dag, er, at i den her periode i rigtig mange arbejderhjem, der hang der et billede af Stauning i en fotoramme - altså i glas og ramme på stuen, altså på en væg i stuen. Det kan man ikke forestille sig i dag, at man skulle have et billede hængende af statsministeren eller en anden politiker i sit hjem. Eller det er i hvert fald ikke særlig almindeligt i dag. Og det var det jo både fordi, at han blev så enormt populær, men jo også fordi, at så mange arbejdere var så enormt stolte over, at en af deres kunne have samfundets højeste post.

"Stauning var altid villig til at skrive sin autograf i de hundrede af bøger, der blev rakt imod ham, når han efter et møde eller en tale omringede af børn og gamle."

De sendte massevis af gaver til Stauning og breve til ham. Men der blev også lavet alle mulige merchandises og souvenirs med ham. Altså øloplukker og nøddeknækkere og alle mulige forskellige ting, som nærmest, hvor det er sådan heltedyrkelse af ham.

Stauning er altså ret populær som statsminister. Tænk, at han skriver autografer, som du hørte i klippet fra tv-indslaget, og at han er på billeder i folks hjem. Stauning er ret høj og har en kraftig næse og runde briller, og så har han et stort fuldskæg, der går ned til brystet. Stauning er også kendt for at have en ret dyb stemme, og han taler meget roligt og med stor alvor.

"Må det styre, som under ansvar over for alle og i folkets navn, skal bygge fremtidens Danmark - Danmark for folket!"

Op til et folketingsvalg, har Stauning sloganet "Stauning eller kaos!" Og det er virkelig en tid, hvor Danmark er i krise. Så der er mange, der gerne vil undgå kaos. Og Stauning får altså mange stemmer og bliver endnu engang valgt som statsminister.

Noget af det, der også gør Stauning til noget helt særligt, det er jo, at hans liv på så mange måder minder om et eventyr af H.C. Andersen, fordi at han er den fattige, fattige dreng, der knokler så hårdt og skal så meget igennem. Men fordi at han er arbejdsom og flittig, så havner han alligevel som landets statsminister, altså en af de allerøverste poster i samfundet.

Staunings liv kan altså godt ses lidt som et eventyr, hvor han starter livet på et loft med rotter. Noget der slet ikke minder om et rigtigt hjem og slutter med at være statsminister i mere end 15 år.

Og netop det her med bedre boliger til alle var noget af det, han var med til at sørge for.

"Der er vi nået vidt i arbejdet for at skaffe sunde og billige boliger for den brede befolkning."

Han har også sørget for, at arbejderne har fået mere fritid. For eksempel står han bag ferieloven, som betyder, at alle har ret til 14 dages sommerferie. Det lyder lidt mærkeligt i dag, men dengang var det ikke alle, der kunne holde ferie. Og så var han med til at afskaffe børnearbejde i Danmark, så alle børn i stedet for at arbejde skal koncentrere sig om skolen. Noget han jo ikke rigtigt havde mulighed for, da han var barn. Meget af

det, han har oplevet som barn, er altså noget af det, der har haft betydning for hans politik.

Mit navn Rikke Mia Skovdal, og du har lyttet til "Danmarkshistorie for børn" produceret af Talk Town i samarbejde med Nationalmuseet. Vi lyttes ved.